

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมภายในชุมชน อันเนื่องมาจากโครงการอพยพชาวเขา ผู้วิจัยได้เข้าไปสัมผัสกับปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ด้วยตนเอง เพื่อให้เห็นภาพรวมการเปลี่ยนแปลงของชุมชนบ้านวังใหม่อย่างละเอียด นอกจากนี้ ผู้ศึกษาวิจัยได้ศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง กำหนดขอบเขตของเนื้อหาและประชากรที่จะ ศึกษา กำหนดเครื่องมือและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล กำหนดวิธีการวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งมีวิธีการ ดำเนินการดังต่อไปนี้

3.1 ขั้นตอนการวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง วิทยานิพนธ์ รวมทั้งเอกสารข้อมูล ของหมู่บ้าน ตลอดจนเอกสารของทางราชการ เช่น แบบสอบถามความจำเป็นขั้นพื้นฐาน (จปฐ.) แบบสอบถามข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน (กชช.2ค.) และข้อมูลจากศูนย์อำนวยการประสานงาน แก้ไขปัญหาชาวเขาและกำจัดการปลูกพืชยาเสพติดดองที่ภาคที่ 3 (ศอ.ชช.ทภ.3) เอกสารการ ประชุมคณะกรรมการชาวเขาระดับอำเภอ เอกสารจากศูนย์สังเคราะห์ชาวเขาจังหวัดลำปาง และ เอกสารจากองค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) เพื่อประมวลแนวคิดในการกำหนดแนวทางและประเด็น ในการศึกษา โดยได้ศึกษาสภาพทั่วไปของหมู่บ้านและปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของหมู่บ้านหลังจากโครงการอพยพชาวเขาจะมีผลต่อคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อมอย่างไรบ้าง หลังจาก อพยพมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2537 จนถึงปัจจุบัน 2544 รวมเวลาได้ 7 ปีเศษ

3.2 เครื่องมือในการเก็บและรวบรวมข้อมูล

การวิจัยเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมภายในชุมชนอันเนื่องมาจาก โครงการอพยพชาวเขา ผู้วิจัยให้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยวิธีการสัมภาษณ์และการ สังเกต ตลอดจนการร่วมประชุมในหมู่บ้าน ซึ่งเป็นวิธีการศึกษาโดยการพิจารณาปรากฏการณ์ ภายใต้อสภาพแวดล้อมและความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน ในส่วนข้อมูลพื้นฐานของหมู่บ้าน ผู้ วิจัยได้ศึกษาข้อมูลจากแบบสอบถามข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน (กชช.2ค.) และข้อมูลความจำ

เป็นพื้นฐาน (จปฐ.) หลังจากได้ศึกษาเอกสารของทางราชการแล้วผู้ศึกษาได้ศึกษาเอกสารของหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรง เช่น ศูนย์ส่งเสริมสหกรณ์ชาวเขาจังหวัดลำปาง ศูนย์อำนวยการประสานงานแก้ปัญหาชาวเขาและการกำจัดการปลูกพืชเสพติดกองทัพบกที่ 3 (ศอ.ชข.ทภ.3) และเอกสารของหน่วยงานองค์กรพัฒนาเอกชน ผู้วิจัยได้นำข้อมูลมากำหนดเป็นแนวทางในการรวบรวมข้อมูล คือ

1. การสัมภาษณ์ ใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้าง โดยผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นที่จะรวบรวมข้อมูลในด้านประวัติศาสตร์ความเป็นมาของการก่อตั้งหมู่บ้านก่อนการอพยพและหลังการอพยพ การเปลี่ยนแปลงของหมู่บ้าน ข้าราชการข้อมูลนโยบายการพัฒนา รูปแบบการพัฒนา การเรียนรู้ การปรับตัวของชุมชน ซึ่งผู้ให้ข้อมูลหลักคือ คณะกรรมการหมู่บ้าน ผู้นำหมู่บ้าน และตัวแทนกลุ่มต่าง ๆ ในหมู่บ้านตลอดจนเจ้าหน้าที่ของรัฐและเอกชน

2. การสังเกต ผู้วิจัยใช้วิธีการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมโดยแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน คือ การสังเกต การสอบถามและการจดบันทึก ผู้วิจัยใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมกลุ่ม เช่น การประชุมในหมู่บ้าน การพัฒนาหมู่บ้าน

3. การจัดเวทีสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เพื่อให้ได้ข้อมูลด้านการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อมในชุมชนบ้านวังใหม่ การจัดเวทีจะช่วยให้เราเห็นภาพรวมของชุมชนแบบกว้าง ๆ บางประเด็นปัญหาผู้สนทนาจะช่วยสรุปปัญหาให้ผู้วิจัยวิเคราะห์ปัญหาได้ง่ายขึ้น

4. แบบสอบถาม ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามเพื่อจัดเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ โดยเฉพาะข้อมูลที่ผู้วิจัยใช้ประกอบการวิเคราะห์ข้อมูลประกอบกับใช้ข้อมูลเชิงปริมาณยืนยันข้อมูลเชิงคุณภาพเพื่อให้ข้อมูลเป็นจริงมากที่สุด

สาเหตุที่ผู้วิจัยเลือกเน้นแบบสัมภาษณ์ดังกล่าวเป็นเครื่องมือสำคัญในการวิจัยครั้งนี้ เพราะการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยที่ต้องการข้อมูลในระดับลึก จึงต้องใช้การสัมภาษณ์แบบลึก (Depth interview) และใช้ศิลปะแห่งการทะล่อมกลุ่มมเกล่า (Probe) เข้าผสมด้วย เพื่อให้ข้อมูลถูกต้องและเป็นจริงมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ อีกทั้งการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งนับว่ามีประโยชน์มากในแง่ที่ไม่จำเป็นต้องไปสัมภาษณ์ชาวบ้านทุกคน เพราะผู้ให้ข้อมูล (Key Informant) จะรู้เรื่องที่เราต้องการได้ลึกซึ้งกว่าคนอื่น ๆ ทั่วไป

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลและการเข้าสู่หมู่บ้าน เพื่อทำการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้อาศัยความสัมพันธ์ส่วนตัวกับชาวบ้านในชุมชนบ้านวังใหม่ เนื่องจากผู้วิจัยเป็นเจ้าของหน้าที่องค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) ที่เคยเข้าไปช่วยเหลือหลังจากการอพยพมาจากอุทยานแห่งชาติดอยหลวง โดยเฉพาะการจัดตั้งกลุ่มเคลื่อนไหวเรียกร้องการแก้ปัญหาชาวเขาหลังการอพยพ ในเดือนเมษายน 2538 ที่จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีนายประจวบ ไชยสาส์น รัฐมนตรีช่วยกระทรวงเกษตรและสหกรณ์เดินทางมาเจรจาที่ศาลากลางจังหวัดลำพูน ประกอบกับผู้วิจัยได้เป็นคณะกรรมการแก้ไขปัญหาวงบ้านอำเภอวังเหนือจึงทำให้ผู้วิจัยมีความคุ้นเคยกับผู้นำชุมชนและชาวบ้านวังใหม่เป็นอย่างดี โดยเฉพาะการเก็บข้อมูลช่วงกลางคืนทุกคืน จะมีชาวบ้านและผู้นำเข้ามาร่วมสนทนาคืนละไม่ต่ำกว่า 10 คนทุกคืน เมื่อเห็นผู้วิจัยเข้าไปในหมู่บ้านโดยที่ผู้วิจัยไม่ต้องแนะนำตัวทำให้ชาวบ้านไม่มีความหวาดระแวง ผู้วิจัย

ผู้วิจัยเข้าไปเก็บข้อมูลได้แสดงตัวว่าเป็นนักวิจัยที่ต้องการรับรู้ข้อมูลการเปลี่ยนแปลงของหมู่บ้านหลังจากการอพยพมาอยู่ที่พื้นราบว่าเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางใดบ้าง และส่งผลกระทบต่อครอบครัวและชุมชนหรือไม่ ทำให้ผู้วิจัยเก็บข้อมูลได้สะดวกตามเครื่องมือที่ผู้วิจัยใช้เก็บรวบรวมข้อมูล คือการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์แบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ บางกรณีข้อมูลไม่ชัดเจน ผู้วิจัยจะตามไปสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการในภายหลัง เพื่อรวบรวมข้อมูลให้สัมภาษณ์เฉพาะรายอีกครั้งหนึ่ง

3.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในชุมชนอันเนื่องมาจากโครงการอพยพชาวเขาและศึกษาปัจจัยภายในและภายนอกที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมภายในชุมชนชาวเขา

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้เป็นสิ่งที่ทำไปพร้อม ๆ กับการเก็บรวบรวมข้อมูลตลอดเวลา ผู้วิจัยนำข้อมูลมาวิเคราะห์ไปพร้อม ๆ กับการรวบรวมข้อมูล จนกว่าจะได้ข้อสรุปสุดท้ายก่อนการเขียนรายงาน และสัมภาษณ์ซ้ำ ๆ (Repeated interview) ในประเด็นเดียวกับคำถามต่าง ๆ กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญระหว่างคนอื่น ๆ ตลอดจนอาศัยการสังเกตการณ์ และศึกษาเอกสารอื่น ๆ เกี่ยวข้องประกอบด้วย ส่วนใหญ่ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์แบบลึกเป็นรายบุคคล บางครั้งก็สัมภาษณ์ลึกในลักษณะการประชุมกลุ่ม โดยผู้วิจัยเป็นผู้ซักถามในประเด็นคำถาม แต่

เมื่อพิจารณาเห็นว่า การให้ข้อมูลบางครั้งผู้ถูกวิจัยมีความอ่อนไหวต่อการเกิดความขัดแย้งภายในกลุ่ม อันนำไปสู่การประนีประนอมทางความคิดและทำให้ได้ข้อมูลที่ไม่เป็นข้อมูลที่แท้จริง ผู้วิจัยจะนำประเด็นนั้นไปสัมภาษณ์แบบลึกเป็นรายบุคคล (Key Informant) เป็นหลัก และสัมภาษณ์สมาชิกอื่น ๆ และผู้ที่เกี่ยวข้องเป็นส่วนเพิ่มเติมข้อมูล เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลในประเด็นคำถามต่าง ๆ